

A tiszafa (*Taxus baccata* L.) erdőművelési tulajdonságai

Az elmúlás és az újrakezdés, a remény és a megújulás fájaként tartja számon a mitológia a tiszafát (*Taxus baccata* L.) Értékes, kiválóan használható fája miatt állományait a középkorban szinte teljesen kipusztították, csak néhány, elszigetelt populációja tudott fennmaradni.

A tiszafa rendkívül lassú növekedésű, hosszú életű, s viszonylag korán termést hozó fafaj. Életfázisának első 10 évében magassági növekedése évi 2-5 cm, s aztán is csak mintegy 10-25 cm/év növekedést produkál; magassági növekedése 60 éves kora körül kulminál. A vastagsági növekedése nem éri el az 1 mm/év nagyságot. (Általában 0,5-0,8 mm.) Fialat korban árnyttűrő, árnyigényes fafaj, amely tulajdonság jelentősen befolyásolja szaporodási stratégiáját.

Koronája szabad állásban nagy, terebélyes, míg zárt állományokban keskeny zászlos; extrém helyzetben szinte alig van koronája. Parkokban, kertekben már viszonylag korán, 15-20 éves korban kezd virágot hozni és teremni. Mind a hím-, mind pedig a nőivarú virágok rügyei már az előző év nyarán kialakulnak, s az ősz folyamán már jól láthatók is. Míg a porzós virágok a hajtásokon nagy tömegben jelennek meg, addig a termősek magányosan állnak, s nagyon hasonlítanak a hajtásrügyekhez. Hazai viszonyaink között általában február végén, március elején virágzik. Csonthéjas áltermését a kezdetben zöld, majd augusztus táján pirosodó magköpeny, arillusz veszi körül. Magja 4-6 mm nagyságú, oldalról kissé lapított, ibolyásbarna színű, amelyet a madarak előszeretettel fogyasztanak és terjesztenek (zoochoria). Magjának ezermagtömege: 60-70 g. A mag nehezen csírázik, évekig átfekszik. A csírázóképeség megőrzése érdekében a magvakat 6,5-9 hónapig 3-5 °C-on kell tárolni. Egyes szerzők szerint jobb a csírázóképeség, ha a magvakat először 6 hónapig 15, illetve 25 °C-on – 12 órás váltással – majd 3 hónapon át 5 °C-on tárolják. Az utóbbi években elvégzett számos kutatás (Iszkúto, 2004, Pietzarka-

A tiszafa földfelszín közelében futó gyökérzete (fotó: Frank N.)

Roloff, 2005) eredményeképpen kijelenthetjük, hogy az egyes populációkban egylaki és kétlaki egyedek egyaránt előfordulnak. Rendszeresen terem, bár bőségesnek mondható magtermést ugyanazon egyed 3-5 évente hoz.

Magról történő szaporításhoz a termést – mielőtt a madarak elhordanák – szeptember elejétől folyamatosan szedhetjük. A magköpenytől megtisztított magvakat vízben átmossuk, majd szikkasztás után rétegeljük. Mivel egy évig biztosan átfekszik a mag, ezért a rétegelés utáni második év tavaszán lehet vetni. Több évesre tervezett magtárolás esetén a magvakat -7-10 °C-on, 8-10% nedvességtartalom mellett lehet tárolni. Megfelelő rétegelés mellett is csak az elvetett mag 70-80%-a csírázik ki az első évben, a többi sokszor még 1-2 évig átfekvő marad. Ennek oka egyrészt az embrió fejletlensége, másrészt pedig a maghéj impermeabilitása. (Németországban a tiszafamag rétegelésének „házi” módszere a következő: a magvakat szedés után kvarchomokkal keverik össze, majd egy szövetzsákba rakják és alaposan beáztatják. Ezek után a zsákokat szabadban felakasztják úgy, hogy az eső érje a zsákokat. A hideg beköszöntével a zsákokat pincébe helyezik el.)

A csíracsemeték megfelelő fejlődéséhez és növekedéséhez az árnyékolás

feltétlenül szükséges. A csemeték magassági növekedése az első évben minimális, csak a második-harmadik évtől lehet a csíracsemetéket tűzdelni, majd további 1-2 év után lehet átiskolázni.

A tiszafát, illetve annak kertészeti változatait vegetatív úton is eredményesen lehet szaporítani, amely történhet hajtásdugványozással vagy oltással. Dugványozáskor – többek között – ügyelni kell arra, hogy a dugványt a faj-

Vadkárosított tiszafatörzs (fotó: Frank N.)

* Az Erdészettörténeti Szakosztály elnöke

Termés a porzós virágrügyekkel (fotó: Ladislav Paule)

Másodéves csíracsemete a Szentgáli Tiszafásban (fotó: Frank N.)

tára jellemző állású ágakról gyűjtjük, máskülönben a későbbi növekedés eltér a fajtajellegtől (Schmidt, 1996).

Mind az alapfaj, mind pedig a különböző változatok jól tűrik a metszést, amelyet – erős növekedés esetén – évente többször is el lehet végezni.

A tiszafa rendkívül jónak mondható sarjadzó- és visszaszerző-képességgel rendelkezik; nemcsak a faegyed töve és törzse, hanem az ágak is sarjadzóképesek, s ezen tulajdonságát idős koráig megtartja.

Kezdetben karógyökeret fejleszt, majd a megfelelő mennyiségű oldalgyökérzet megjelenésével szívgyökérrendszer alakul ki, amelyre jellemző, hogy erősen elágazó, nagy kiterjedésű, azonban annak mélységéről megoszlik a szakemberek véleménye. Egyesek szerint kimondottan mélyre hatoló, míg mások szerint sekélyen futó gyökerekkel rendelkezik. Erősen kötött, kavicssos, köves talajokban a gyökérzete nem hatol mélyre, mind a vastag, mind a vékonyabb gyökerek a felszín közelében futnak. Idős, részben üreges törzsű példányok esetén gyakori, hogy az üreg belsejében új gyökeret ereszt, ezáltal gondoskodik a víz- és tápanyagutánpótlásról. (Hasonló figyelhető meg a hársaknál is.)

A tiszafa-populációk és egyedek megőrzésére számos lehetőségünk adódik. A szinte csak porzós egyedekből álló állományok esetén célszerű többéves csemeték ültetése, folyamatos gondozása, vad elleni védelme(!). A külföldi tapasztalatok azt mutatják, hogy bükkkegyes tiszafa-állományokban a záródást 60-70%-ra bontják a minél kedvezőbb virágzás és terméskötés érdekében úgy, hogy nemcsak a konkurens bükk egyedeket, hanem a kis koronájú, jelentősen alászorult tiszafákat is eltávolítják az állományokból. A

tiszafa terméshozzájárulása szempontjából meghatározó a koronát ért oldalfény is, ennek érdekében a záródást ötévente ellenőrzik. Az erdőművelés során törekednek a 70-(80)%-os záródás megtartására, ehhez megfelelő megoldásnak tűnik – ahogy hazánkban is – a konkurens egyedek (bükk) gyűrűzése.

Az újulat fejlődése szempontjából lényeges, hogy a túlzott fény jelentősen hozzájárul a talajvegetáció megerősödéséhez, míg a kevés fény kedvezőtlen az újulat növekedése szempontjából. Azt azonban nem szabad elfelejteni, hogy az újulat magassági növekedése csak megfelelő fényviszonyok megléte esetén biztosított. Az állományok bontása esetén törekedni kell(ene) arra, hogy a termős virágú egyedek mindenképpen szabad állásba kerüljenek. A természetes úton történő felújulást jelentősen elősegíti, ha a talajfelszín avarmentes, mivel a lehulló magvak csírázási feltételei sokkal kedvezőbbek. (Számos külföldi szakirodalom a tiszafát is a

pionír jellegű fajok közé sorolja.) A csoportosan megjelenő újulatfoltok bekerítése sajnos nélkülözhetetlen, mivel védelem nélkül nincs esélye kinőni a „vad szájából”.

A tiszafa-állományokat Európa-szerint a sarjerdő- vagy közép-erdő-gazdálkodás módszereivel tartották fenn a múltban. Ezen rendszeres erdőnevelési beavatkozásokkal kialakított élettér jelentősen hozzájárult az állományok és egyedek fennmaradásához. A szálerdők kialakítása nem kedvezett a tiszafa-állományok fennmaradásához. Európa azon országiban, amelyekben több és nagyobb kiterjedésű tiszafa-állományok találhatók, a faj és populációinak megőrzése érdekében a sarj- és közép-erdő-alak kialakításával és folyamatos fenntartásával segítik elő a ritka nyitva-termő élettérének bővülését.

Tiszafa az élet, a halál és a remény fája, hiszen: *If this tree is gone then we will no longer exist.* (Ha ez a fa kihal, az emberiség is vele pusztul) (Allen Meredith – The Sacred Yew.)

Új utak a fatermesztésben

A SEFAG Zrt. 110 millió forint vissza nem térítendő támogatást nyert az Új Széchenyi Terv keretében. A 200 millió forintos összköltségvetésű beruházásból egy új termesztéstechnológia kidolgozása valósult meg, mellyel a jelenleg gazdaságtalan művelésű mezőgazdasági termőhelyeket jobban ki lehet használni... Az öt kísérleti helyszín Nagykörpád és Szabás községek területén található. A projekt során hat fafajt, ill. fajtát hasonlítanak össze kedvezőtlen termőhelyi viszonyok között. A kísérletbe vont fajták: „AF-2” és „Monviso” ANC olasznyár klónok, „Kopczky” magyar nemesnyár klón, „GYK” akác klón,

kontrollként a megyében őshonos szürkenyár és ugyan nem őshonos, de jelentős mennyiségben megtalálható fehérikac szolgál. A projekt 136 hektár teljes területen 120 hektár üzemi méretű kísérleti területet foglal magába. A hat fajt, fajtát közel 5 hektáros parcellákban, négyszeres ismétlésben hasonlítják össze...

(Fatáj)

**Hirdessen az
Erdészeti Lapokban!**